

Эмпатикалық қызмет және оның құралдары

Көркем мәтіндер — адамзаттың сезімдері мен эмоцияларын терең көрсететін өнер туындылары. Олар автор мен оқырман арасындағы эмоционалдық байланысты орнатып, қоғамның мәдени және психологиялық аспектілерін зерттеуге мүмкіндік береді. Эмпатия — бұл басқа адамдардың эмоцияларын, сезімдерін және тәжірибелерін түсіну және қабылдау қабілеті. Көркем мәтіндер, олардың құрылымы мен мазмұны арқылы, оқырмандарға эмоционалдық тәжірибені беріп, олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді.

Эмпатиялық қызметтің мәні

Көркем мәтіндерде эмпатиялық қызметтің басты мақсаты — оқырмандар мен автор арасында эмоционалдық байланыс орнату. Көркем шығармаларда кейіпкерлердің ішкі сезімдері, эмоциялары және өмірлік тәжірибелері баяндалады, бұл оқырмандарға сол кейіпкерлердің жағдайын түсініп, олардың эмоцияларымен бөлісуге мүмкіндік береді.

Эмпатиялық қызмет көркем мәтіннің әсерін арттырады, өйткені ол оқырмандарды шығарманың мазмұнымен тереңірек байланыстырады. Оқырман кейіпкердің өміріндегі қиындықтарды, қуаныштарын және қайғыларын сезіне отырып, оның ішкі әлеміне еніп, шығарманың тереңдігіне бойлайды. Мысалы, әдеби шығармаларда автор кейіпкерлердің күресіндегі эмоцияларды дәл жеткізе отырып, оқырмандардың жүрегіне жол табады.

Көркем мәтіндегі эмпатиялық қызметтің құралдары

1. Символизм

- Көркем мәтіндерде символизм — эмпатиялық қызметті жүзеге асырудың маңызды құралдарының бірі. Символдар арқылы автор белгілі бір эмоцияларды, жағдайларды немесе идеяларды жеткізеді. Мысалы, табиғат көріністері немесе кейіпкерлердің ішкі сезімдерін білдіретін объектілер символикалық мәнге ие болады.

- Оқырмандарға символиканы түсіну арқылы автордың эмоцияларын қабылдап, сонымен қатар өз сезімдерін тұжырымдауға мүмкіндік береді. Әдебиетте табиғаттың, түстердің немесе кейіпкерлердің әрекеттерінің символикалық мәні автордың мақсатын ашуға көмектеседі.

2. Кейіпкерлердің даму динамикасы

- Көркем мәтіндердегі кейіпкерлердің дамуы мен өзгеруі — эмпатиялық қызметті нығайтатын фактор. Оқиғалар барысында кейіпкерлердің ішкі әлемі, сезімдері мен ойлары ашылады, бұл оқырмандарға олардың көзқарастары мен жағдайларын түсінуге көмектеседі.

- Кейіпкерлердің қиындықтары мен күрестері арқылы оқырмандар өз өмірлеріндегі ұқсас сезімдермен байланыс жасап, эмоционалды жағынан серпіліс алады. Мысалы, классикалық әдебиеттегі кейіпкерлердің өздерін іздеу жолындағы күресі, оқырмандардың ішкі әлеміне терең әсер етеді.

3. Сюжет және конфликт

- Сюжет құрылымы мен конфликт — эмпатиялық қызметтің маңызды құрамдас бөліктері. Конфликттер кейіпкерлердің эмоционалды жағдайын ашуға мүмкіндік береді, олар арқылы оқырмандар кейіпкерлердің ішкі тербелістерін сезінеді.

- Оқиғаның шиеленісуі мен шешілуі, кейіпкерлер арасындағы қарым-қатынастардың дамуы — бұл эмоцияларды тереңірек түсінуге ықпал етеді. Сюжеттегі қиыншылықтар мен кедергілер кейіпкерлердің күресі арқылы оқырмандардың эмоцияларына әсер етеді.

4. Тіл және стиль

- Көркем мәтіндегі тіл мен стиль — эмпатияны күшейту үшін маңызды құрал. Автордың пайдаланатын тілдік әдістері, метафоралар, бейнелеу құралдары оқырманның эмоционалдық реакциясын қозғайды.

- Мысалы, поэтикалық тіл мен көркем образдар арқылы автор сезімдер мен эмоцияларды күшейтіп, оқырманның эмоциялық күйіне әсер етуі мүмкін. Бұл тұрғыда, автордың тілдік шеберлігі шығарманың эмоционалдық әсерін арттыруда шешуші рөл атқарады.

Эмпатияның психологиялық аспектілері

Көркем мәтіндегі эмпатиялық қызмет психологиялық тұрғыдан да зерттеледі. Эмпатия — бұл адам психологиясының маңызды аспектісі. Оқырмандардың шығарманы қабылдауы, автордың кейіпкерлер арқылы ұсынған эмоцияларын түсінуі, олардың психологиялық жағдайларына, соның ішінде стресске, күйзеліске, қуанышқа немесе бақытқа байланысты.

Оқырмандар көркем мәтінді оқыған кезде, олардың эмоциялық күйі кейіпкерлердің жағдайымен байланысады. Эмпатияның психологиялық аспектілері көркем шығармаларды оқу кезінде адамның сезімдерін және ішкі күйін жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

Қорытынды

Көркем мәтіндегі эмпатиялық қызмет — бұл оқырмандар мен автор арасындағы эмоционалдық байланысты орнатуға мүмкіндік беретін маңызды процесс. Символизм, кейіпкерлердің даму динамикасы, сюжет пен конфликт, сондай-ақ тіл мен стиль — эмпатиялық қызметті жүзеге асыратын негізгі құралдар. Көркем шығармалар арқылы авторлар оқырмандарға терең эмоционалдық тәжірибе ұсынып, олардың адамгершілік қасиеттерін дамытады. Эмпатияның күшті сезімі арқылы көркем мәтіндер адамзаттың ішкі әлемін түсінуге, оны тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді. Көркем әдебиет — бұл қоғамның мәдени және психологиялық қорын байытуда маңызды рөл атқарады, сонымен қатар адамның эмоционалдық жағдайын жақсартуға септігін тигізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбділдин М. Көркем мәтіннің тілдік құрылымы: теория және практика. Алматы: Ғылым. (2010).
2. Сейітов Н. Эмпатия және оның мәдениеттегі рөлі Астана: Елорданың университеті. (2015).
3. Асанов А. Көркем әдебиеттегі кейіпкер бейнесі: теориялық және практикалық аспектілер Алматы: ҚазҰУ баспасы. (2018).
4. Мұқашева Г. Көркем мәтіндегі эмоция мен сезімнің көрінісі Шымкент: ОҚМУ баспасы. (2017).
5. Қабдолова Б. Көркем мәтін мен оның семантикалық құрылымы Алматы: Қазақ университеті. (2014).

- 6.Бейсенова Ж. Әдебиет теориясы: түсініктер мен анықтамалар. Астана: Фолиант. (2019).
- 7.Жұмабаева С. Эмпатияның көркем мәтіндердегі орны. Алматы: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.(2020).
- 8.Нұрпейісова А. Көркем әдебиеттегі эмоционалдық контекстАлматы: Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті. (2016).
- 9.Ибраимов Т. Көркем мәтін: құрылымы мен мағынасы. Алматы: Жазушы.
- 10.Кұрғанбек Қ. Көркем әдебиет пен психология: эмпатиялық байланыс Алматы: Мектеп. (2021).